

เจ้าของ
ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศุขเวทย์
ศาสตราจารย์ปริชา ช้างขวัญยืน
รองศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ งาม
รองศาสตราจารย์ ดร. มารค ตามไท

บรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา
กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ สดอานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อังสุโรหิต
รองศาสตราจารย์ ดร. ไสริจ หงส์คารมภ์
ดร. ขาญณรงค์ บุญหนุน

ฝ่ายสมาชิก
อรรณพ สะหาม
สังเวียน พู่เพื่อง
สำนักงาน ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์ ๒๕๔๔๖๕๔

การส่งข้อเขียน
กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาข้อเขียน
ทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่นบทความ
บทความวิจัย รายงานผลการวิจัย บทวิจารณ์
หนังสือ หรือบทวิจารณ์ข้อเขียนที่เกี่วข้องกับ
วารสารพุทธศาสนศึกษา จากนักวิชาการและ
บุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้สนใจส่งข้อเขียน
กรุณาส่งสำเนาข้อเขียนนั้น ๒ ชุด
พร้อมแผ่นดิสเก็ตต์ (ถ้ามี) ถึงบรรณาธิการ

อัตราค่าสมาชิก
๑ ปี ๓ ฉบับ ๖๐ บาท
๒ ปี ๖ ฉบับ ๑๒๐ บาท
๕ ปี ๑๕ ฉบับ ๓๐๐ บาท
สมัครเป็นสมาชิกติดต่อ ดร. ประทุม อังสุโรหิต
สำนักงานวารสารพุทธศาสนศึกษา ชั้น ๑๓
อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐
ธนาคารออมสิน สาขาจุฬาลงกรณ์
ชานาณีสั่งจ่ายไปรษณีย์จุฬาลงกรณ์
เจ้าหน้าที่ปลีก เล่มละ ๒๐ บาท
ที่ศูนย์พุทธศาสนศึกษา ตามที่อยู่ข้างบน
พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารรายสี่เดือนของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN 0858-8325 ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๔๗

จากบรรณาธิการ

คุณภาพของวารสาร คุณภาพของนักวิชาการ

วารสารพุทธศาสนศึกษานี้มีข้อเขียนแสดงความเห็นเกี่ยวกับวารสารของเราโดย
ท่านพระธรรมปิฎก ข้อเขียนนี้มีที่มาดังนี้คือ เมื่อราวห้าหกเดือนที่แล้ว ทางกองบรรณาธิการ
เราได้ส่งแบบสอบถามความเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของวารสารแนบไปกับวารสารที่จัดส่ง
ให้แก่สมาชิก การจัดส่งแบบสอบถามนี้มาจากความเห็นของคณะผู้จัดทำทั้งหมดนับแต่ที่
ปริกษาลงมาจนถึงผู้ที่อยู่ในกองบรรณาธิการว่า เราเองก็ทำวารสารมาร่วม ๑๐ ปีแล้ว แต่เราก็
ไม่เคยถามท่านผู้อ่านว่าคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวารสารเลย การทำหนังสือโดยไม่คิดถึงผู้อ่าน
เลยนั้นย่อมเป็นไปได้ ดังนั้นเราจึงได้จัดส่งแบบสอบถามไปยังท่านผู้อ่าน โดยเน้นการขอ
ความเห็นในแง่คุณภาพว่า บทความหรือข้อเขียนในลักษณะอื่นๆที่ลงตีพิมพ์ในวารสารของ
เรานั้นท่านผู้อ่านคิดว่ามีคุณภาพหรือไม่ ถ้ามี คุณภาพนั้นอยู่ในระดับใด ท่านผู้อ่านรู้สึกพึง
พอใจหรือไม่กับงานเขียนที่ปรากฏในวารสาร เป็นต้น เนื่องจากทางคณะผู้จัดทำค่อนข้าง
เกรงใจท่านผู้อ่าน กลัวจะรบกวนเวลาของท่าน จึงได้จัดทำแบบสอบถามอย่างสั้นๆ กระชับ
ส่งไป ปรากฏว่ามีท่านผู้อ่านตอบกลับมามากพอสมควร และโดยภาพรวมท่านผู้อ่านส่วน
ใหญ่ก็สนับสนุนการจัดทำวารสาร โดยให้กำลังใจว่างานเขียนส่วนใหญ่ที่ลงตีพิมพ์นั้นก็
มีคุณภาพพอสมควร

ในบรรดาผู้ที่ส่งแบบสอบถามกลับมานั้นมีท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกรวมอยู่ด้วย แต่ท่าน
เจ้าคุณเห็นว่าแบบสอบถามที่ส่งไปอย่างสั้นๆนั้นไม่เพียงพอที่จะให้แสดงความเห็นได้เต็มที่
อย่างที่ท่านเจ้าคุณประสงค์ ท่านจึงมีเมตตา “พูดใส่เทพ ” มา เป็นความยาวถึงสองฉบับ
ด้วยกัน ปรากฏการณ์คราวนี้คณะผู้จัดทำวารสารถือว่าเป็นมงคลอย่างสูงยิ่งแก่วารสาร ด้วย
เราไม่คาดคิดว่าพระเถระผู้ใหญ่ที่ถือกันว่าเป็นปราชญ์ของประเทศจะให้เกิดิแก่วารสาร
ของเราขนาดนี้ ท่านเจ้าคุณนั้นเราทราบว่าคุณภาพไม่สู้ดีนัก การที่ท่านเมตตาสละเวลาและ
ความเหน็ดเหนื่อยเช่นนี้ต้องถือว่าเป็นไปเพราะการที่ท่านเห็นแก่ความงอกงามของวง
วิชาการด้านพระพุทธศาสนาโดยแท้

ผมเองในฐานะบรรณาธิการวารสารฉบับนี้แม้ไม่ได้เป็นศิษย์ของท่านเจ้าคุณโดยตรง แต่
ก็เคยเป็นศิษย์ของมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันที่ท่านเจ้าคุณเคยดำรงตำแหน่งเป็นทั้งผู้สอนและ

ผู้บริหารมาในสมัยหนึ่ง สิ่งที่เรา
ได้รับการสั่งสอนมาเป็นหลักอย่าง
หนึ่งจากมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้ก็คือ
ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น
เป็นสิ่งที่เราคนไทยจะต้องเอาใจใส่
ศึกษาให้ก้าวหน้ากว่าฝรั่ง เพราะเป็น
เรื่องของเรา ดังนั้นเราจึงควรเป็นต้น
ตอของความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ ผม
เข้าใจว่าคติที่ปลูกฝังกันมาเช่นนี้เกี่ยว
โยงกับท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกไม่
น้อย และเมื่อเราจะยกตัวอย่างบุคคล
ที่สามารถไปถึงอุดมคติที่ว่านั้น เราก็
มักนึกถึงท่านเจ้าคุณ ว่าโดยคุณ ท่าน
เจ้าคุณจบประโยคเก่าและปริญญาตรี
จากมหาจุฬาฯ เท่านั้น แต่คุณูปการ
ทางความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
ของท่านนั้นได้เป็นหลักสำคัญให้แก่
วงวิชาการด้านนี้อย่างยากที่จะหาผู้
ที่ได้ปริญญาสูงๆ จากสถาบันที่มี
ชื่อเสียง กระทำได้ เราจึงถือว่าท่าน
เป็น “พยานบุคคล ” ของความจริง
ที่ว่า สถาบันแม้จะมีความหมาย
สำคัญ แต่ความหมายนั้นก็ยังไม่
เท่ากับความเอาใจจริงและความ
ใฝ่รู้ของบุคคล อย่างน้อยปราชญ์
สำคัญสองท่านของประเทศคือท่าน
เจ้าคุณพระธรรมปิฎกและท่านพุทธ-
ทาสก็เป็นตัวอย่างในเรื่องนี้ได้
ศูนย์พุทธศาสนศึกษาที่เป็น
เจ้าของวารสารฉบับนี้เมื่อแรกที
ก่อตั้งนั้น คณะผู้ริเริ่มเช่นท่าน
อาจารย์วิทย์ วิศุทเทวี ก็เล็งเห็น
ความสำคัญที่ประเทศไทยเราจะเป็น
แหล่งสำคัญแหล่งหนึ่งของความ
แข็งแกร่งในทางวิชาการด้าน

พระพุทธศาสนาในโลก ถ้าท่านผู้อ่านวารสารเราจะสังเกตที่ปกหลังวารสารก็จะเห็นข้อความ
ที่ได้ตีพิมพ์มาตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับล่าสุด ในข้อความนั้นเราได้แถลงสิ่งที่อาจถือได้ว่า
เป็นหัวใจหลักของงานที่ศูนย์พุทธศาสนศึกษาแห่งนี้อยากจะไปให้ถึง ในทางศาสนปฏิบัติ
นั้น เราไม่กลางแกลงใจเลยว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติพุทธธรรมที่สำคัญ
ของโลก ในอนาคต ความสำคัญในแง่ของเราจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เพราะพระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทยมีจริตบงอย่าง (ซึ่งบางส่วนก็เกี่ยวข้องกับรัฐ ประชาชน และสังคม) ที่เอื้อแก่
การที่เราจะเป็นเลิศทางด้านนี้ ซึ่งหาได้ยากในประเทศอื่น จะอย่างไรก็ตาม มีบางด้านของ
การศึกษาพระพุทธศาสนาที่เราเห็นว่าสมควรที่จะมีการเอาใจใส่กันเพิ่มมากขึ้น เราเรียกด้าน
นี้ว่า “การศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างเป็นวิชาการ ” ด้านนี้ของการศึกษาพระพุทธศาสนาว่า
ไปแล้วก็เป็นด้านเล็กๆด้านหนึ่ง และไม่ผู้จะเกี่ยวข้องกับความดับทุกข์อันเป็นเป้าหมายหลัก
ของการศึกษาพระพุทธศาสนาเสียด้วยซ้ำ แต่ด้านที่ว่านี้ก็มีความสำคัญบางอย่าง ความสำคัญ
ที่ว่านี้ก็คือการสามารถรองรับวัตถุประสงค์บางอย่างที่การปฏิบัติศาสนธรรมที่เรียกว่าการ
ภาวนาหรือการศึกษาพระปริยัติธรรมแบบดั้งเดิมไม่อาจจะให้ได้ หรือแม้จะได้ก็อาจไม่
เต็มทีนัก

ยกตัวอย่างเช่น ในโลกสมัยใหม่ บางครั้งก็มีความเห็นจากทั้งประชาชนและผู้บริหาร
ประเทศว่า การยึดถือศีลธรรมในบางสถานการณ์ก็สมควรที่จะผ่อนปรนเพื่อผลประโยชน์
ทางสังคมหรือผลประโยชน์อย่างโลกๆบางประการ ความเห็นเช่นนี้ก็คือที่มาของความคิดที่
จะทำให้อบายมุขบางอย่างที่เราคิดว่าไม่ร้ายแรงนักให้ถูกกฎหมายเสีย เมื่อเกิดข้อเสนอใน
ทำนองนี้ก็มีก็มีเสียงค้านหรือดึงจากอีกฝ่ายว่า “ควรคิดให้ดีๆนะ ” ข้อความว่า “ควรคิดให้ดี
นะ ” นี้แปลว่าอะไร ผมคิดว่าแปลว่า “ต้องศึกษาให้รอบคอบ ” สมัยนี้ตัวอย่างของการศึกษา
ให้รอบคอบก็คือศึกษาอย่างเป็นวิชาการ จะเห็นว่าตรงนี้เองที่งานศึกษาพระพุทธศาสนา
อย่างเป็นวิชาการจะเข้ามาเป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยและแก่สังคมพุทธ
ขอให้สังเกตว่า คุณสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งของงานวิชาการก็คือ ความถูกต้อง รอบคอบ
รอบด้าน และปราศจากอคติ ถ้างานวิชาการมีคุณสมบัติข้างต้นบกพร่องก็จะตอบสนองความ
ต้องการของสังคมข้างต้นได้ไม่ดี ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกนั้นได้แสดงตนผ่านทาง
การเขียนและการพูดมายาวนานว่าเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญแก่คุณภาพด้านวิชาการ (ในความหมาย
ข้างต้น) ในเรื่องการศึกษาพระพุทธศาสนา ตัวท่านนั้นไม่เป็นปัญหา งานที่ท่านทำเป็นที่รู้กัน
ว่าผ่านการตรวจสอบกลั่นกรองมาจนท่านมั่นใจท่านจึงจะปล่อยถึงมือผู้อ่าน แต่มีปัญหาบาง
ด้านที่ท่านเป็นห่วง คือการทำงานโดยนักวิชาการในประเทศไทย ท่านเจ้าคุณตั้งข้อสังเกตใน
ข้อเขียนของท่านที่ตีพิมพ์ในเล่มนี้ว่า งานวิชาการนั้นต้องเริ่มด้วยการให้ข้อมูลที่ครบถ้วน
ก่อน จากนั้นจึงจะถึงขั้นการให้ความเห็นหรือแสดงทัศนะ สิ่งที่ท่านเป็นห่วงคือ บางครั้ง
นักวิชาการเรายังทำข้อแรกไม่สมบูรณ์แล้วกระโดดข้ามไปทำข้อสองเลย จุดนี้เป็นจุดที่
ท่านเป็นห่วง

ท่านเจ้าคุณได้ยกตัวอย่างงานเขียนสองเรื่องโดยบุคคลสองคน คนแรกคือ ดร. ชาญณรงค์
บุญหนู ท่านที่สองคือพระเมตตาณันโท ข้อเขียนโดยอาจารย์ชาญณรงค์นั้นเคยตีพิมพ์ใน

วารสารของเรา ส่วนข้อเขียนของท่านเมตตานันโทนั้นไม่ได้ดีพิมพ์ แต่วารสารเราเคยลงบทวิจารณ์งานท่านเมตตา ท่านเจ้าคุณจึงถือว่าเกี่ยวข้องกับวารสารเราด้วย จะเห็นว่าประเด็นหลักที่ท่านเจ้าคุณแสดงความเห็นต่อข้อเขียนของทั้งสองท่านนี้คือความเที่ยงตรงครบถ้วนของข้อมูล

จะอย่างไรก็ตาม การที่เราลงพิมพ์ข้อเขียนของท่านเจ้าคุณเช่นนี้ท่านผู้อ่านหรือผู้ที่เขียนบทความมาลงในวารสารเราไม่ควรเข้าใจว่าเป็นไปเพื่อจะให้เกิด “ความเกร็ง ” ในทางวิชาการอะไรทั้งสิ้น ท่านเจ้าคุณเองก็ได้กล่าวไว้ว่า ความผิดพลาดนั้นเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเกิดมีบ้างในการเขียนงาน แต่ความผิดพลาดนั้นควรเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ คือไม่ใช่หัวใจของสิ่งที่เรากำลังเสนอ ถ้าตรงไหนที่ใดเป็นเรื่องสำคัญ เราต้องตรวจสอบ พิจารณาให้รอบคอบถี่ถ้วนที่สุดเท่าที่จะทำได้ ข้อเรียกร้องเช่นนี้ผมคิดว่าไม่ใช่สิ่งที่เกินเลยแต่อย่างใด และหากจะว่าไปแล้ว นี่ก็คือมาตรฐานทั่วไปของการทำงานวิชาการที่ดีกันอยู่ในโลกเวลานี้

สำหรับตัว “วารสาร ” ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งต่างหากจาก “ข้อเขียนในวารสาร ” สิ่งที่ท่านเจ้าคุณท้วงติงมาผมถือว่าเป็นอนุสติที่สำคัญและจะพยายามทำตามที่ท่านเสนอ

โดยทั่วไปนั้น บรรณาธิการหรือผู้อ่านงานก่อนที่จะรับว่าจะพิมพ์ได้หรือไม่ได้ มักไม่ถือว่าตนเองจะต้องไปตรวจสอบความถูกต้องทาง

วิชาการในข้อเขียนที่ส่งมาอย่างเคร่งครัดนัก ผมเองก็นานๆจึงจะลงไปตรวจดูพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ที่ถูกอ้างถึงในบางบทความ แต่ที่ทำเช่นนั้นก็เพราะ “รู้สึกว่ามันพิสดาร” เท่านั้น ถ้าไม่รู้สึกไม่ได้ไปตรวจสอบ เพราะเรารู้ว่าคุณภาพงานเป็นความรับผิดชอบเบื้องต้นของผู้เขียน วารสารมีหน้าที่หลักคือการพิจารณาในภาพรวมว่าข้อเขียนนั้นเข้าข่ายหรือไม่ “เข้าข่าย” ในที่นี้ก็คือพิจารณาจากสองสามเรื่องเช่น คุณค่าทางวิชาการ ทิศทางหลักๆของความคิดคนเขียน เป็นต้น แน่นอนว่า คงมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในข้อเขียนต่างๆ ผมเองนั้นเมื่อเขียนหนังสือหรืองานวิจัยเล่มใดก็ตามแต่จบ มักพบข้อบกพร่องในงานนั้นๆในภายหลังเสมอ และผมคิดว่าในงานของท่านเจ้าคุณเองก็ย่อมจะมีของเช่นนี้ด้วย ผมอ่าน “พุทธธรรม” ของท่านที่ถือว่าเป็นงานมาตรฐานสูงเล่มหนึ่งก็ยังเห็นจุดที่สามารถตั้งคำถามในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ได้มากมายหลายแห่ง

ในท้ายที่สุดแล้ว ผมคิดว่าสิ่งที่ท่านเจ้าคุณได้มอบให้แก่เราในข้อเขียนของท่านในเล่มนี้ควรที่จะถูกใช้กับงานของท่านด้วย บ้านเรานั้นเรายังไม่วิจารณ์งานของผู้ใหญ่ ซึ่งผมคิดว่าจริยธรรมแม้จะเป็นของดีงาม แต่ก็อาจปรับเปลี่ยนได้เพื่อความงอกงามของการศึกษา

พระพุทธศาสนา สำหรับผม การวิจารณ์งานผู้ใหญ่อย่างมีความเคารพอ่อนน้อม ผมคิดว่าน่าจะเป็นสิ่งที่กระทำได้ ส่วนการที่ผู้ใหญ่จะวิจารณ์เด็กโดยใช้คำแรงบ้าง ดังที่ท่านเจ้าคุณกระทำต่อท่านเมตตานันโท ผมหวังว่าท่านเมตตาซึ่งเข้าใจวัฒนธรรมพุทธดีจะยอมรับได้ โดยส่วนตัวผมคิดว่าหากท่านเมตตาปรับปรุงงานของท่านใหม่โดยอาศัยประโยชน์จากข้อทักท้วงของท่านเจ้าคุณ งานนั้นจะมีน้ำหนักมากขึ้น ผมยังรู้สึกว่าการทักท้วงหรือ Arguments หลักๆที่ท่านเมตตาเสนอในข้อเขียนของท่านยังไม่ถูกกระทบในระดับเสียหายจากการวิจารณ์ของท่านเจ้าคุณ ส่วนที่ถูกกระทบนั้นแม้จะแรงแต่ก็น่าจะเป็นเพียงตัวอย่างสนับสนุน Arguments เท่านั้น ไม่ใช่ตัว Arguments สิ่งที่ผมยังเห็นว่าเป็น “น้ำหนัก” ของงานเขียนของท่านเมตตานันโทก็คือ ยังไม่มีฝ่ายที่วิจารณ์ท่านคนใดสามารถตอบโจทย์ที่ท่านได้ตั้งไว้เพื่อหาคำตอบในหนังสือของท่านได้ ผู้ที่วิจารณ์เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าท่านทำงานบกพร่องอย่างไรเท่านั้น สำหรับผม โจทย์เหล่านั้น เช่นทำไมวงศักรัศมีฝ่ายเถรวาทจึงสูญสิ้น ทำไมจึงดูเหมือนมีการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมในทางพระวินัยแก่ภิกษุณี ทำไมการสังคายนาครั้งแรกจึงไม่มีภิกษุณีสงฆ์เข้าร่วมด้วย ทั้งที่วินัยส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับภิกษุณี ทำไมจึงมีการลงมติว่าจะ ไม่เพิ่มไม่ถอนสิกขาบทเล็กน้อยอย่างเป็นการปิดประตูสนิทสำหรับการปรับปรุงพระวินัยเพื่อให้เอื้อแก่สถานการณ์ในอนาคตที่เปลี่ยนไปทั้งที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ แล้วการยึดถือมติที่ว่ามีเองที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมพุทธเถรวาทในเวลาต่อมา เช่นเรื่องบวชภิกษุณีเวลานี้ โจทย์เหล่านี้ถ้าผู้ที่วิจารณ์ท่านเมตตาจะลองตอบบ้างก็จะเป็นการดี ยิ่งหากว่าคำตอบนั้นสามารถโยงกลับไปได้หาหลักฐานในพระไตรปิฎกได้อย่างหนักแน่นก็จะยิ่งเป็นการวิจารณ์งานของท่านเมตตาที่มีประสิทธิภาพที่สุด

ผมในฐานะบรรณาธิการอยากเห็นข้อเขียนที่วิจารณ์กันในทางสร้างสรรค์ เป็นมิตร และที่ที่เหมาะสมที่สุดแก่กิจกรรมเช่นนี้ก็คือเนื้อหาในวารสารทางวิชาการเช่นวารสารของเราเนี่ย เขียนมาเถิดครับ เราท่านทั้งหลายจะช่วยกันอ่าน ช่วยกันวิจารณ์ เพื่อพระพุทธศาสนาของเรา*